

Pääkirjoitus

Mari Maasilta

Uuden ja (vanhan) äärellä

”Totuus, valhe, media ja viestintä” -teemainen Media & viestinnän numero on ollut tekeillä viime keväästä lähtien. Julkaisimme hakukuulutuksen maaliskuussa ja optimistisesti aioimme julkaista teemanumeron syyskuussa. Hakukuulutusta kirjoittaessamme siihen oli eksyä myös muotoilu, joka lupasi artikkeliehdotusten käyvän läpi ”nopean mutta tarkan arvioinnin”. Onneksi valpas toimitus siivosi lupauksen pois, sillä kuten kaikki tieteellisten aikakauslehtien toimituksissa työskennelleet tietävät, aikataulut eivät aina mene niin kuin Stömsössä, ja niin kävi nytkin.

Teemanumeron myöhästymiselle on varmasti lukuisia syitä, mutta yksi selitys löytyy teemasta itsestään. Tarmo Malmberg kysyi kriittisesti jo erikoisnumeron teemaa pohtiessamme, mitä oikeastaan tarkoitamme, kun puhumme totuuden jälkeisestä ajasta: totuutta filosofisessa mielessä, empiiristen faktojen paikkansapitävyyttä, tiedettä totuuden viimekätisenä määrittäjänä. Ihmistieteessä ”totuus” on ollut jo pitkään, että totuutta ei ole tai että se on vallankäytön muoto ja jatke. Yhtäältä voisi siis todeta, että totuuden jälkeisestä ajasta puhumisessa ei ollut mitään uutta. Toisin sanoen totuus-käsitteen liikuttelu tässä yhteydessä oli yksi keskeinen ongelma, johon Malmberg paneutuu tämän numeron artikkelissaan.

Toisaalta uudet sanat post-factual ja post-truth ilmestyivät journalismiin vasta keväällä 2016, ja saman vuoden syksyllä ne olivat jo vakavasti otettuja tieteellisen tutkimuksen teemoja. Uudet tutkimusaiheet toivat mukanaan myös uusia käsitteitä, joiden määrittelemineen on vielä kesken. Mitä tarkoitetaan valemedialla? Miten valemedian ja vastamedian käsitteet suhteutuvat toisiinsa? Entä miten välttää tieteeseen pesiytyviä hybrdivaikuttamisen tai post-faktuaalisen kaltaisia anglismeja? Olimme siis oikeasti uudenlaisten ilmiöiden edessä ja tämä näkyi toimitusprosessissa, joka pitkittyi ja joka joidenkin artikkeliehdotusten kohdalla on edelleen käynnissä. Näihin vielä prosessissa oleviin artikkeleihin pääsemme tutustumaan toivottavasti seuraavissa numeroissa.

Haasteellista oli myös löytää yhä moni- ja ylitieteisemmäksi käyville käsikirjoituksille asiantuntevia arvioitsijoita. Tunnustamme, että myös toimitus itse oli joidenkin artikkeliehdotusten kohdalla täysin uusien aiheiden edessä. Suomen kokoisessa tutkimusympäristössä näillä aiheilla saattaa olla vain muutama asiantuntija, mikä tekee nimettömän vertaisarvioinnin vaikeaksi, jos ei jopa mahdottomaksi.

Tätä taustaa vasten oli mielenkiintoista tutustua käynnissä olevaan lehtiartikkelien vertaisarviointia kirjoittajien näkökulmasta tarkastelemaan tutkimukseen, josta professori Päivi Atjonen kirjoittaa viimeisessä Kasvatus-lehdessä (Atjonen 2017). Atjonen on tutkinut muun muassa arviointiprosessin pituutta sekä kasvatustieteen julkaisuihin kirjoittaneiden arvioita palautteen hyödyllisyydestä.

Tutkimukseen osallistuneista vastaajista puolella arviointiprosessi ensimmäisen version lähettämisestä tietoon artikkelin hyväksymisestä oli kestänyt lyhimmillään kaksi kuukautta. Toisaalta 37 prosentilla vastaajista verkkaisimpaan hyväksyntään oli kulunut vähintään puolitoista vuotta, enimmillään jopa 60 kuukautta. Pitkään palautteita odottaneita kasvatustieteilijöitä oli siis paljon, eikä tilanne varmaan ole kovin toisenlainen media- ja viestintätieteilijöiden keskuudessa. Arviointiprosessin keskimääräisen keston keskiarvo oli seitsemän kuukautta, joka vastaa melko hyvin Media & viestinnän erikoisnumerossa julkaistavien artikkeleiden arviointiprosessin pituutta. Tämän keskiarvon ulkopuolelle jäävät tosin vielä prosessissa olevat käsikirjoitukset.

Kirjoittajien omat kokemukset vertaisarvioinnin hyödyllisyydestä olivat tutkimuksen mukaan melko myönteisiä, mutta toisaalta 15 prosentin kokemukset olivat kielteisiä. Vastaajien mukaan vertaisarviointi parhaimmillaan osoitti arvioijan selvää halua parantaa artikkelia (asteikolla 1 = harvoin... 5 = usein, keskiarvo = 3,8) ja sisälsi osuvaa kritiikkiä (ka 3,8). Ikävimmillään vastaajien mukaan vertaisarviointi perustui koulukuntaeroihin (ka = 3,2) tai arvioijan henkilökohtaisiin mieltymyksiin (3,1). Vapaamuotoista kriittistä palautetta arviointiprosessista antoivat erityisesti väitöskirjan tekijät, joiden väitösprosessia hitaat arviointiprosessit hidastavat.

Vaikka vertaisarviointia on tutkittu runsaasti, se on kohdentunut suurimmaksi osaksi luonnon- ja lääketieteisiin ja esimerkiksi yhteiskuntatieteellinen ja humanistinen ala ovat aiemmin jääneet sivuun. Myöskään kirjoittajien näkökulma ei ole päässyt esiin, sillä vertaisarviointia on tutkittu biometrisesti lähinnä lehtien toimittajien, toimituskunnan sekä vertaisarvioitsijoiden näkökulmasta. Kirjoittajien kokemuksia esiintuovalla tutkimuksella on siis tilausta etenkin meille tieteellisten aikakauslehtien toimittajille, jotka olemme vastuussa arviointiprosessin sujuvuudesta.

Media & viestinnän seuraavan teemanumeron aihe päätetään ensi vuoden tammi-kuussa. Toimitus ottaa mielellään vastaan ehdotuksia teemanumeron aiheeksi 15.1.2018 mennessä osoitteeseen toimitussihteeri@mediaviestinta.fi.

Kirjallisuus

Atjonen, Päivi (2017) Ensituloksia tieteellisten lehtiartikkeleiden vertaisarvioinnista kasvatusalalla. *Kasvatus* 4, 369-376.